

Hoe gaat het met de zeldzame landbouwhuisdierrassen in Nederland?

Deel 1: De diersoorten rund, paard, schaap en geit

Het Centrum voor Genetische Bronnen Nederland (CGN) inventariseert regelmatig in nauwe samenwerking met de Stichting Zeldzame Huisdierrassen (SZH), de rasverenigingen en stamboeken de gegevens over het aantal vrouwelijke en mannelijke fokdieren van de zeldzame landbouwhuisdierrassen. Aan de hand van deze gegevens worden de rassen in een risicocategorie geplaatst. In dit nummer staan de gegevens voor de runderen, paarden, schapen en geiten. In het volgende nummer worden de gegevens voor de soorten kip, gans, eend, duif, hond, konijn en varken gepresenteerd.

De gegevens over fokpopulaties en genetisch materiaal worden vastgelegd in een informatiesysteem over landbouwhuisdieren (<http://efabis.cgn.wur.nl/>). Deze database is verbonden met de Europese EFABIS en de mondiale database DAD-IS. De Wereldvoedselorganisatie van de Verenigde Naties (FAO) speelt een belangrijke rol bij de bevordering van behoud en duurzaam gebruik van genetische bronnen op mondiale schaal. In 2007 zijn landen een mondiaal actieplan overeengekomen voor behoud en duurzaam gebruik van diversiteit in landbouwhuisdieren (FAO Global Plan of Action).

In 2012 zijn nieuwe criteria geformuleerd om rassen of fokpopulaties in te delen in verschillende risicocategorieën (FAO Guidelines for In Vivo Conservation of Farm Animal Genetic Resources), die zijn samengevat in tabel 1. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt voor diersoorten die veel of weinig nakomelingen krijgen. Bepalende factoren voor de classificatie zijn de aan-

tallen aanwezige vrouwelijke fokdieren en/of de inteelttoename.

In de tabellen 2, 3 en 4 zijn voor de runderen, paarden, schapen en geiten de aanwezige vrouwelijke dieren in 2002, 2007 en 2012 weergegeven. Daarnaast is aangegeven of de populatieomvang stabiel is of een dalende of stijgende lijn vertoont. In de laatste kolom wordt de risicocategorie weergegeven.

Dataverzameling

Stamboekregistratie is lang niet altijd (meer) vanzelfsprekend voor fokkers. Veel

eigenaren van zeldzame rassen zijn hobbyboeren, die niet altijd geïnteresseerd zijn in papierwerk. De data zijn daarom niet absoluut nauwkeurig, maar zijn wel het beste wat er beschikbaar is op basis van de administratie van rasorganisaties en stamboeken. In de tabellen komen de data voor 2002 en 2007 uit ZH, 2008, no. 4; p.18-22. Kijk voor de volledige data voor 2012 met bijvoorbeeld het aantal mannelijke dieren of het aantal fokkers op: www.cgn.wur.nl/NL/CGN+Dierlijke+Genetische+Bronnen/Rasinformatie.

Kleinste runderrassen groeien

Uit tabel 2 blijkt dat de Nederlandse zeldzame runderrassen zich redelijk handhaven tot licht groeien sinds de (voor hen) dramatische holsteinisering van de melkveepopulatie. Over de hele rundveepopulatie maken de zeldzame Nederlandse rassen minder dan 1 procent van het totaal uit.

Het Brandrode rund heeft een sterke ont-

Tabel 1 – Indeling risicoclassificatie rassen (FAO Guidelines for in Vivo Conservation 2012)

bedreigheids-categorie	gemiddeld aantal nakomelingen per ouderdier			
	veel (gevogelte, hond, varken, konijn) aant. vrouwelijke (fok)dieren	intelt toename/generatie	weinig (paard, rund, schaap, geit) aant. vrouwelijke (fok)dieren	intelt toename/generatie
kritiek	<100	>3%	<300	>3%
bedreigd	<1000	1-3%	<3000	1-3%
kwetsbaar	<2000	0,5-1%	<6000	0,5-1%

ras	aantal vrouwelijke (fok)dieren in			trend 2002-2011	status 2012
	2002	2007	2011		
Brandrood rund	100	454	941	groei	bedreigd
Fries-Hollands (zwartbont)	5.700	3.500	3.000	krimp	bedreigd
Fries-roodbontvee	119	200	370	groei	bedreigd
Groninger blaarkop	2.165	2.366	2.000	stabiel	bedreigd
Lakenvelder	1.700	1.200	1.600	stabiel	bedreigd
MRIJ	30.800	15.000	20.000	krimp	normaal
Verbeterd roodbont	1.260	945	1500	stabiel	bedreigd
Witrik kleurslag	1.000	60	500	krimp	bedreigd

Tabel 2 – Aantal en status van de Nederlandse zeldzame runderrassen

wikkeling doorgemaakt in de afgelopen jaren. Onder aanvoering van een enthousiast bestuur zit dit ras duidelijk in de lift. Bij het Friese roodbonte vee kon eenzelfde trend geconstateerd worden, hoewel in iets mindere mate. Dit ras was onder meer door de SZH in 2008 als ras van het jaar genomineerd, wat altijd veel publiciteit genereert. De Lakenvelder en de Groninger blaarkop lijken op een stabiel niveau te

zijn aangekomen. De status van de populatiegrootte van MRIJ is normaal. Maar omdat de MRIJ-populatie een sterk dalende trend liet zien, is het ook opgenomen in het overzicht.

Paardenfokkerij is anders

Bij het paard zijn in tabel 3 de cijfers van 2009 gebruikt. De populatiegrootte van het Friese paard is qua aantal normaal. De risicostatus van het ras wordt echter hoger geschat vanwege het relatief hoge inteeltpercentage van meer dan 1 procent per jaar (ZH, 2010, no. 2; p. 18-19). Voor het Friese paard zijn er meer dan 20.000 merries in Nederland met jaarlijks slechts 7000 dekkingen, waarvan lang niet alle veulens in het stamboek geregistreerd worden.

Het Groninger paard heeft het in de afgelopen jaren met een verdubbeling van het

aantal geregistreerde merries goed gedaan. De rare hobbel bij de Gelderse merries zit in het feit dat de ene keer het totaal aantal volwassen merries genoteerd is en de andere keer het aantal merries dat daadwerkelijk een veulen krijgt. Wat bij het Gelders paard van belang is, is dat de fokrichting niet gesloten is; per jaar worden op dit moment tweehonderd veulens geregistreerd. De meest invloedrijke hengst binnen de populatie is geboren in 1950. Voor de niet-paardenliefhebber moet opgemerkt worden dat maar met ongeveer een derde van de aanwezige merries daadwerkelijk wordt gefokt. Bij het rund en schaap wordt daarentegen met bijna alle vrouwelijke dieren gefokt.

Schape en geiten schommelen

Uit tabel 4 blijkt dat het redelijk goed gaat met de zeldzame schapenrassen. Met name de heideschape doen het goed. In de komende jaren zal de vinger aan de pols gehouden moeten worden bij de Noordhollander, de Swifter en de Flevolander. Deze rassen verliezen sinds 2007 snel aan populariteit, mogelijk omdat ze niet kunnen bogen op een oude cultuurhistorie.

Bij de geiten zien we grote schommelingen tussen de jaren, vooral voor de Toggenburger en de Nederlandse bonte geit, die

Tabel 3 – Aantal en status van de Nederlandse paardenrassen

ras	aantal vrouwelijke (fok)dieren in			trend 2002-2009	status 2012
	2002	2007	2009		
Fries paard	16.500	20.000	26.000	groei	normaal
Gelders paard	500	2.250	500	stabiel	bedreigd
Groninger paard	200	420	400	groei	bedreigd
Trekpaard	1.100	1.078	1.369	stabiel	bedreigd
Tuigpaard	1.500	?	4.000	groei	kwetsbaar

ras	aantal vrouwelijke (fok)dieren in			trend 2002-2012	status 2012
	2002	2007	2012		
schaap					
Blauwe Texelaar	3.500	4.620	4.962	groei	kwetsbaar
Drents heideschaap	1.312	2.658	3.736	groei	kwetsbaar
Flevolander	1.150	1.800	425	krimp	bedreigd
Kempisch heideschaap	1.544	1.802	7.000	groei	normaal
Mergellandschaap	600	579	1.207	groei	bedreigd
Nederlands melkschaap (Fries en Zeeuws)	5.500	7.681	5.000	stabiel	kwetsbaar
Schoonebeeker	1.277	1.477	2.289	groei	bedreigd
Swifter	8.500	13.954	7.632	krimp	normaal
Veluws heideschaap	1.400	1.400	1.262	stabiel	bedreigd
Zwartbles	2.500	2.500	1.419	krimp	bedreigd
Noordhollander	1.100	2.074	534	krimp	bedreigd
geit					
Nederlandse bonte geit	2.000	499	1.298	krimp	bedreigd
Nederlandse landgeit	1.600	1.923	2.141	groei	bedreigd
Nederlandse Toggenburger geit	3.100	500	1.039	krimp	bedreigd
Nederlandse witte geit	?	1.882	1.724	stabiel	bedreigd

Tabel 4 – Aantal en status van de Nederlandse schapen- en geitenrassen

mogelijk worden bepaald door verschillen in registratiemethodes door de jaren heen. Goed gaat het met de Nederlandse landgeit.

Enthousiaste fokkers belangrijk

De zeldzame huisdiersoorten zoals rund, paard, schaap en geit laten een duidelijk positieve of een stabiele trend zien en dat is bemoedigend. Verschillende factoren beïnvloeden deze positieve ontwikkeling. Belangrijk zijn enthousiaste fokkers die in

woord en daad hun ras op de kaart proberen te zetten. Ook vertoont het aantal hobbyboeren, die dikwijls de zeldzame rassen houden, nog steeds een stijgende lijn. Volgens recente CBS-cijfers vielen er in 2011 19.995 boeren op een totaal van 68.810 boeren in Nederland in de categorie hobbyboer. Een hobbyboer werd hier gedefinieerd als bijvoorbeeld een boer met minder dan tien melkkoeien. Dat het hier echt om hobbyboeren gaat blijkt uit het feit dat deze groep slechts 1 procent van de totale Nederlandse landbouwproductie realiseerde. Veel van deze hobbyboeren hebben land en houden daar vee op. Daar liggen veel kansen voor het grazende deel van onze zeldzame huisdierassen.

Die kansen liggen er ook bij het landshapsbeheer. Een gevarieerde stoffering van deze gebieden met zeldzame rassen

die het beheer ervan verzorgen zal een sterk imagoverhogend effect hebben.

Knelpunten in kaart brengen

Er zijn echter niet alleen kansen. Toeneemende regeldruk voor het houden van vee, met name ontwikkeld voor de grotere bedrijven, heeft een negatieve invloed op de animo van hobbyboeren om vee in zijn algemeenheid te houden. Het lijkt dan ook zaak om de knelpunten die hobbyboeren ondervinden bij het houden van vee, in kaart te brengen en samen met andere organisaties onder de aandacht van de overheid te brengen. Een belangrijk punt hierbij zal dan zeker de herkenbaarheid van een hobbyboer in zijn algemeenheid en die van de zeldzame huisdieren in het bijzonder zijn.

De gegevens van die veehouders met hun dieren moeten in een goed geborgde database geregistreerd worden. Op basis van die registratie kan dan ontheffing verleend worden voor bijvoorbeeld het voeren van een mestboekhouding en het ruimen van dieren bij een besmettelijke veeziekte als mond-en-klauwzeer. De door de SZH ontwikkelde database voor een paraplustamboek is een goede aanzet om te komen tot een geborgde database voor houders van zeldzame rassen. ●